

'המפלת חתיכה אעפ"י שמלאה דם, אם יש עמה דם טמאה, ואם לאו טהורה. רבי אליעזר אומר: בבשרה ולא בשפיר ולא בחתיכה'. מבואר בפוסקים (יו"ד קפה, ג – עפ"י שאלתות דרב אחאי וש"ר) שבריייתא זו תיתכן אף אם נוקטים 'אי אפשר לפתיחת הקבר בלא דם', שזה אמור רק בחתיכה גדולה אבל כאן מדובר בחתיכות קטנות, ועל כן כשאין דם עמן – טהורה. ולא ידענו שיעור בדבר, אבל כיון שבשפופרת טהורה, הרי כל חתיכה שהיא כעין שפופרת – טהורה. ומשערים בשפופרת קטנה שבקטנות – שהרי גם שיעור שפופרת לא ידענו (עפ"י בית יוסף ופוסקים שם ו).

'הכי השתא?! התם דרכה של אשה לראות דם בחתיכה הכא אין דרכה של אשה לראות דם בשפופרת'. על מה שפירש רש"י שבחתיכה הוי 'מין במינו' ואינו חוצץ, ע' בשו"ת אבני נזר או"ח תלג, ז. וע"ע בספר ערוך לנר.

*

'אי אפשר לפתיחת הקבר' – להוציא ממנו את הטומאה, הנמצאת באדם – 'בלא דם' – בדם התמצית והנפש, לבער החטאים המבדילים בינו ובין קונו ולקבל חיות דקדושה. (עפ"י חיים וחסד עמ' 79)

– כל לידה חדשה, ישועה וטובה חרשה הבאות לעולם, יש בה מענין 'טומאת לידה' על ידי 'משכא דחויא' מהחטא הקדמוני – כענין אי אפשר לפתיחת הקבר בלא דם. (ע' באריכות ע"ד הסוד בספר דובר צדק עמ' 137)

– הרחם נקרא 'קבר', וקליטת טפת הזרע בו היא בחינת 'קבורה'. הלידה היא בסוד 'תחית המתים' מתוך הקבר, כאשר חיות העובר אינה חשובה חיות ביחס לחיות הנולד. (ע' בספר 'שכינה ביניהם' לגר"י גינזבורג שליט"א עמ' יז)

– אמר הרי"ם מגור, למה מקום זה נקרא 'קבר' – כי שם מקום קבורתו של האדם, וד"ל. (עפ"י שיח שרפי קדש ח"ב קצו)

דף כב

'הרואה קרי בקיסם מהו... תיפוק ליה דהוא עצמו אינו מטמא אלא בחתימת פי האמה'. רש"י מפרש שהקיסם ממעט משיעור חתימת פי האמה. והתוס' הקשו הלא ע"י קיסם יכול לראות הרבה יותר משיעור זה [ומשום כך פרשו הם בדרך אחרת, משום שהיא טומאת בית הסתרים ואינה מטמאת]. ונראה לפרש בדעת רש"י שאם בעל קרי מטמא משום מגע, הרי נגיעת כל השיעור צריכה להיות בבת אחת, וכיון שמקום הקיסם ממעט הרי אי אפשר שהשיעור כולו יגע בו מבחוץ בבת אחת אלא בזה אחר זה.

והתוס' סוברים שכל הכמות היוצאת מחוברת, הלכך די שקצה אחד נוגע מבחוץ שייחשב כאילו השיעור כולו נגע (עפ"י גליונות קהלות יעקב, וכע"ז בערוך לנר).

משמע שפירש שהנידון הוא רק על השכ"ז הדבוקה על משך הקיסם היוצא, ולכן כתב שאין בזה שיעור חתימה בבת אחת. [אבל אם נדבק הורע לקיסם ויצא עוד לאחר צאת הקיסם – משמע שלא נסתפקו בזה שטמא, שבכלל 'ממנו' הוא שהרי יוצא מבשרו ולא על דבר אחר, אעפ"י שהקיסם גרם. ובדעת הרמב"ם מבואר בחזו"א (רטו) שבוה טיהרו בגמרא]. וצ"ע מדוע נחשב זה למגע בית הסתרים, הלא נוגע בבשרו ביציאת הקיסם.

ולולא דבריו היה נראה שהתוס' שהקשו הלא יכול לראות הרבה דרך קיסם, פשוט שמדובר בקיסם חלול וכשפופרת דלעיל [אלא נקטו כאן 'קיסם' לפי שהוא דק יותר], ויוצא דרך הקיסם בלא נגיעה בבשר כלל, והרי יש יותר מכשיעור חתימה. וכן מבואר ברשב"א ובמאירי ובתורא"ש ותוס' חכמי אנגליה.

וכן נראה לפרש בדברי הראב"ד (אבה"ט ה,א), שכיון שצריך שיעור חתימה הרי טומאתו משום מגע (כפרש"י), וא"כ בקיסם שלא נגע [כנ"ל שיעור דרך הקיסם ולא נגע בבשר מבחוץ] – טהור.

ושמא אף לפרש"י יתפרש כן, ומה שכתב דבצר ליה משיעור ע"י הקיסם, יתכן שהכוונה שנקט שצריך שיסתום פי האמה ממש ביציאתו, וכיון שיש שם קיסם הרי לא סתם שהקיסם ממעט, וא"כ אפילו אם יצא הרבה הלא מ"מ אין בזה שיעור של חתימת פי האמה ברוחב, שאין זה שיעור כמותי גרידא אלא שיעור שיסתום בפועל. (שו"ר שכן נקט החזו"א בפשטות בדעת רש"י ותוס'. ואולם בצ"צ על הש"ס לא פירש כן בדעת רש"י).

'אמר ליה: סתירה היינו טעמא דסותר, לפי שאי אפשר לה בלא צחצוחי זיבה'. אעפ"י שאותם צחצוחים אין בהם שיעור כדי חתימת פי האמה ואין כאן שיעור מגע – י"ל כיון שיוצאים עם שכבת זרע החותמת פי האמה הריהו כנוגע ממש בזוב, שמין במינו הוא ואינו חוצץ [ואמנם אין מטמא משום זוב שהרי לא ראה זוב כשיעור, אבל סותר ספירתו שהרי ראה זוב ויש בו מגע] (עפ"י רמב"ן).

הרשב"א הקשה הלא זוב וקרי שני מינים הם. ועוד מה בכך שאינו חוצץ הלא מ"מ חסר השיעור. ויש להוסיף ולהקשות לשיטת הרמב"ן עצמו (בפ"ג דבכורות) שאעפ"י שמב"מ אינו חוצץ מכל מקום מגע אין כאן.

ושמא כוונת הרמב"ן ליתן טעם לגזרת הכתוב סותר, שכיון שיש בו צחצוחי זיבה וגם אינו כמאן דליתיה כי מין במינו הוא, הרי יש בו מגע אעפ"י שאין בו צחצוח חתימת פי האמה.

ותכן שלסתירה אין צריך שיעור בזיבה, ואם ראה כלשהו סותר אעפ"י שאינו מטמא [ולא הוצרך הרמב"ן אלא לפרש מדוע אינו בטל או חוצץ]. וכן מבואר בר"ן. או שיעור לסתירה כדי לחתום, ודוקא כאן שיש חתימה בצירוף הקרי – סותר, וכ"מ במאירי.

ובשו"ת אבני נזר (יו"ד רכה, טז) הקשה לפי מה דקיימא לן זב וקרי מטמאים בכלשהו, א"כ זב שראה קרי יסתור כל שבעה שהרי יש משהו צחצוחים. ושמא י"ל שבראיית כלשהו אפשר בלא צחצוחי זיבה. ולפי האמור בלא"ה לא קשה שסברת הרמב"ן אינה עומדת בפני עצמה אלא נאמרה ליתן טעמא דקרא מדוע סותר יום אחד, אבל לולא קרא אין כאן מגע בזוב.

(ע"ב) זשאלו לרופאים ואמרו להם אשה זו מכה יש לה בתוך מעיה שממנה מפלת כמין קליפות, תטיל למים – אם נמוחו טמאה...'. פירש בתורא"ש: לא שהיה ברור לרופאים שיש לה מכה, כי אז אפילו נמוחו טהורה, כמו שאמרו לעיל ברואה דם מחמת מכה (וכן הקשה הרא"ש להרשב"א – בשו"ת הרא"ש ב,יח), אלא שאמרו הרופאים אולי יש לה מכה בתוך מעיה ויבדק הדבר ע"י הטלה למים, שאם נמוחו הרי דם נדה הוא ולא באו מחמת מכה.

ויש מפרשים שרצו החכמים לברר הדבר, האם אכן יש לה מכה כדברי הרופאים וממנה באו אותן החתיכות, או שמא אין לה מכה ודם נדה היא שקרש (עפ"י סדרי טהרה קפח סק"ה).

וכתב שאין להוכיח מכך שאין הרופאים נאמנים, כי גם אם ננקוט שנאמנים, כל שאפשר לברר הדבר מבררים, ובפרט שגם כאן לא אמרו הרופאים אלא מהשערה.

ואולם מדברי תורא"ש יש להוכיח שהרופאים נאמנים, שהרי נקט שאילו היו אומרים ודאי יש מכה – היינו מטהרים ללא בדיקה. כן כתב מהרש"ם להוכיח, וכן בשבט הלוי ח"ה קכו. וע"ע בחדושי מהר"י שפירא, חת"ס ופתחי נדה. עוד יתכן לומר שאפילו ידענו שיש לה מכה, אין אנו תולים שאותן חתיכות שהפילה באו לה ע"י המכה אלא יותר מסתבר לתלותם בדם שקרש, ורק אם לא נימוחו יש לנו ראייה לתלות דברים אלו במכה (עפ"י חוות דעת קפח סק"ה).

עדיין צ"ע אם אכן ודאי יש לה מכה, אפילו נימוחו מדוע לא נתלה בדם המכה שקרש, שאמנם אין מסתבר שהמכה מגדלת חתיכות כאלו אבל שמא דם הוא מהמכה. ומאי חזית דדם נדה קריש טפי מדם מכה.

'בתוך מעיה' – כלומר במקור (עפ"י סדרי טהרה קפו סקי"א; חזו"א קט,ה). ודלא כתשובת פנים מאירות שהבין שהמכה במקום אחר).

'מאי בינייהו, אמר רבינא מעוך על ידי הדחק איכא בינייהו' – אבל פושרים ליכא בינייהו, שגם רשב"ג מודה שבדיקה בפושרים מועילה. וזהו מה שמשמיענו רבינא (עפ"י ערוך לנר). ואם בדיק במיעוץ וציפורן ולא נתמעך, לדברי הכל טהורה משום דם (פוסקים יו"ד קפח).

'... אלא מעתה המפלת דמות תנין תהא אמו טמאה לידה הואיל ונאמר בו יצירה כאדם... ועוד נגמר בריאה מבריא... אמרי ויברא לגופיה וייצר לאפנויי...' אף על פי שאמרו לעיל (יט): אין אדם דן גזרה שוה מעצמו אלא אם כן קיבלה מרבו, וא"כ מה מקום יש לשאת ולתת אם לדון מכאן או מכאן, וגם מה חילוק יש בין ג"ש המופנית ושאינה מופנית, הלא אם נתקבלה נתקבלה ואם לא נתקבלה אין לדרשה –

אלא שהקבלה שנתקבלה לא נתקבלה בשלמותה על כל פרטיה אלא פעמים שנתקבל רק הענין הנלמד או המלים בלבד, או שנתקבל הדבר המלמד בלא הלמד או להפך, וחכמים מדעתם הם שקובעים היכן לדרוש הג"ש שנתקבלה, ולכן יש מקום לחלק בין מופנה לשאינו מופנה (עפ"י של"ה 'תורה שבעל פה'. ע"ע לעיל יט:).

אכן אם נתקבלה הג"ש באופן ברור לדרוש זה מזה – אין צריך הפנאה, וכמו שכתב הריטב"א בב"מ מא: ולפי דעת הסוברים (ע' לעיל) שהקבלה מרבו היינו עד בית דין הגדול, אבל ב"ד הגדול דורש מעצמו – מעיקרא לא קשה, שאין ב"ד הגדול דורש אלא מהמופנה (עפ"י הגהות ריעב"ץ). וע"ע ערוך לנר.

דף כג

'אמר אביי בקריא וקיפופא'. ולפי זה, מה ששנינו במשנה 'בין טמאים בין טהורים', לא קאי על עופות אלא על בהמה וחיה, שהרי ר"מ לא דיבר אלא בקריא וקיפופא שהם עופות טמאים, ומשמע שאין עופות טהורים שעניניהם מלפנים (כמו שמבואר בתוס' חולין סב: סד"ה מאי). ובספר בית מאיר צדד לומר שמא יש גם בטהורים כגון אלו, ונקטו קריא וקיפופא לדוגמא בעלמא (וכבר העיר על דבריו מדברי התוס' הנ"ל, בספר שיחת חולין שם).

ג. לדעת הנודע-ביהודה (קכ. ומובא בפ"ת קצד סק"ד), גם בפתיחה מבחין יש לנקוט אין פתיחה בלא דם. וכמה אחרונים מצדדים להקל (אמרי ברוך; חכמת אדם. וכ"כ החו"א פג, ב בדעת ב"י). ונקטו הפוסקים האחרונים להחמיר כהנוב"י (וכן פסק בערוך השלחן שחלילה להקל בדבר, וע' גם דובב מישרים ח"ב לא ובאבני נזר יו"ד רכד. ובחו"א (פג, ב) סיים ב'צריך עיון למעשה'), ואולם מצרפים לסניף את הדעה החולקת (ע"ע אגרות משה יו"ד ח"א פג פט וח"ב; שבט הלוי ח"ה קו, ת. וע' פרטים נוספים בשערי שבט הלוי קפה, קצד; טהרת הבית עמ' נה ואילך; מראה כהן עמ' י').

ד. נפתח הקבר ולא יצא ממנו כלום; לדעת החוות-דעת (קצד, א) נראה שאפשר שלא יצא דם, וא"כ אם בדקה ומצאה עצמה טהורה – טהורה (וכן החזיק בשיטתו בהגהות אמרי ברוך). ואולם יש אחרונים שנראה מדבריהם שאם היתה פתיחת הקבר חוששים לדם אעפ"י שלא יצא ממנה כלום, וכגון שישבה על המשבר ועדיין יכולה להלך ועברו שעות רבות שלא ילדה – יש אומרים שאסורה לבעלה משום פתיחת הקבר מועטת (עפ"י סדרי טהרה ועוד). ולדינא יש להחמיר בדבר (עפ"י אגרות משה יו"ד ח"ב עו. וע' גם דובב מישרים ח"ב לא; שיעורי שבט הלוי קפה; טהרת הבית ח"ב עמ' נ ואילך; פתחי מגדים – בבאורים שבסוף הספר).

נפתח ויצא דם טהור – ע' שו"ת רעק"א קנח, האם חוששים ליציאת דם טמא.

ב. רבי זירא פשט ספקו של רבי ירמיה שהרואה דם בשפופרת אינה טמאה משום נדה (בבשרה). ורצו לתלות הדבר במחלוקת תנאים, ודחו.

ומבואר בגמרא שאף לפי דעות התנאים המטמאים במפלת חתיכה כשנמצא דם בתוכה, בשפופרת יש לטהר שאין דרכה של אשה לראות דם בשפופרת.

א. מסיימת הראשונים והפוסקים נראה שאפילו יצא הדם החוצה – טהורה. ואולם המאירי כתב שלא אמרו אלא כשהדם בתוך השפופרת והיא נתונה בבית החיצון, אבל יצא החוצה – טמאה, הואיל ויצא מכל מקום.

ב. נראה שהרואה דם בשפופרת טהורה אף מדרבנן, ולא גזרו בזה טומאה מדין 'כתם' (עפ"י שו"ת עונג יום טוב פד).

ג. יש סוברים שלמסקנת ההלכה הטעם לטהר בשפופרת משום שאינה דרך ראייה, כמו בחתיכה, הלכך אין לטהר אלא אם השפופרת עצמה גרמה להוצאת הדם, אבל אם יוצא דם מעצמו דרך השפופרת – טמאה (עפ"י שו"ע הגר"ז קפג בקו"א; אבני נזר רכה, מו), ויש חולקים.

ד. דם שיצא ע"י תחיבת קיסם וכד' לרחם – יש אוסרים שאין לנו מקור לומר שגם זה בכלל 'אין דרכה לראות בכך', כיון שכל אשה תוציא דם ע"י תחיבת קיסם, ואינו דומה למפלת חתיכה וכד' שהיא מאורע שאינו רגיל אלא אצל נשים מסוימות (עפ"י עונג יום טוב פד). ויש סוברים שגם זה בכלל 'שלא כדרך ראייה' כיון שהקיסם גרם ליציאת הדם ולא יצא מעצמו (ע"ע גדולי טהרה תשובה לב; קו"א להגר"ז סוס"י קפג; ברית אברהם יו"ד לט).

דף כב

מב. א. הרואה קרי בקיסם, האם נטמא?

ב. טומאת קרי, משום ראייה היא או משום מגע? מאי נפקא מינה?

ג. הרואה קרי בתוך ימי ספירת שבעה לזיבתו, מה דינו?

א. רבה שאל לרב הונא: הרואה קרי בקיסם, האם טמא אם לאו (ממנו – עד שיצא מבשרו ולא בקיסם). ואמר לו: אף כשיצא מעצמו אינו מטמא אלא בחתימת פי האמה, הלכך אינו טמא (פרש"י, כיון שהכניס קיסם הרי נפחת שיעור חתימת פי האמה. והתוס' פרשו שאמנם יכול לראות הרבה בקיסם אך משום שאינו נוגע בפי האמה מבחוץ לכך טהור).

מבואר בגמרא שאם נוקטים שבעל קרי מטמא בראיה ולא במגע, יתכן ואף בקיסם טמא (לפרש"י, משום שאין צריך שיעור חתימת פי האמה. ולפתוס' משום שא"צ מגע).

להלכה אנו נוקטים שהרואה קרי מטמא בכל שהוא (רמב"ם הל' אבות הטומאה ה,א). ולפי"ז לפרש"י הרואה קרי בקיסם – טמא, שהרי אין צריך שיעור ומוכח שטמא משום ראייה. אבל לפרוש התוס' (ולחכס"מ משמע שכן היא גם דעת הרמב"ם) טהור כדברי רב הונא, שצריך שיגע בחתימת פי האמה אך ע"י קיסם שלא נגע טהור (עפ"י לקוטי הלכות).

ב. הוכיחו מדברי רב הונא שבעל קרי מטמא משום שנוגע בקרי. ואעפ"כ זב שראה קרי סותר ספירתו [ואינו דומה לזב הנוגע בקרי או בשאר טומאות שאינו סותר] – משום צחצוחי זיבה המעורבת בשכבת זרע.

א. לפרש"י והראב"ד (אבה"ט ה,א) משמע שאם מטמא משום מגע – אינו טמא אלא בשיעור חתימת פי האמה, כמו שמצינו בשאר טומאות מגע להצריך שיעור. ואם משום ראייה – אין צריך שיעור, כנדה.

והתוס' חולקים וסוברים שיתכן וצריך שיעור אף אם משום ראייה – שהוקש לזב נלדברי הר"ן מב: מחלוקת הסוגיות בדבר זה, ויתכן שא"צ שיעור ואעפ"כ מטמא משום מגע, אבל צריך שיגע מבחוץ בקרי, ונפקא מינה שאם ראה ע"י קיסם אין כאן נגיעה וטהור.

ולפי מה שאנו נוקטים להלכה שהרואה קרי מטמא בכל שהוא, הרי לפרש"י מוכח שבעל קרי מטמא משום ראייה ודלא כרב הונא, ואילו לפרוש התוס' נשארים דבר רב הונא להלכה שטמא משום מגע, וכנ"ל.

ב. מבואר בכמה משניות שהקרי הוא אב-הטומאה אבל בעל קרי אינו אלא כראשון. ושמא אפילו אם נקוט שטמא משום 'רואה', אינו אב הטומאה, מדרשה כלשהי (עפ"י תוס'. יש להעיר שבפירוש הר"ש כלים משמע שאין הדבר פשוט לו, ויתכן שאם טמא משום 'רואה' הוי אב הטומאה).

ג. הרואה קרי בימי ספירתו לזובו – סותר יום אחד (זאת תורת הזב ואשר תצא ממנו שכבת זרע – מה זיבה סותרת אף שכבת זרע סותרת, אבל אינה סותרת שבעה ימים כזיבה אלא יום אחד – לטמאה בה – כימי טומאה שנאמר בה. ואעפ"י שמעורבת בה צחצוחי זיבה, גורת הכתוב היא שזיבה המעורבת בשכ"ו אינה סותרת אלא יום אחד).

מג. דם יבש, האם מטמא משום נדה?

דם נדה שיצא כשהוא לח ונתיבש – מטמא [אפילו כשיישרה לא יחזור לכמות שהיה. ע' להלן נד]. ואפילו יצא יבש מלכתחילה, הוכיח רבי אלעזר שטמא שהרי המפלת כמין עפר, אם נמוח – טמאה [אבל כשלא נימוח בריה בפני עצמה היא ולא דם].

דפים כב – כג

מד. האם דורשים בגזרה שוה כאשר שני הכתובים או אחד מהם נצרכים לגופם ואינם מופנים?